

Adam Wróbel

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

ORCID: 0000-0002-9315-0213

**WYKROCZENIE UCHYLENIA SIĘ
OD OBOWIĄZKU PRZEKAZANIA
EGZEMPLARZY OBOWIĄZKOWYCH PUBLIKACJI****Wprowadzenie**

Wykroczenie uchylenia się od obowiązku przekazywania egzemplarzy obowiązkowych publikacji ujęte zostało w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 7 listopada 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych¹. Przepis ten *expressis verbis* stanowi: „Kto uchyła się od obowiązku przekazania uprawnionej bibliotece lub państwowej instytucji kultury wyspecjalizowanej w zakresie ochrony narodowego dziedzictwa kulturalnego w dziedzinie kinematografii, o której mowa w art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii, egzemplarza obowiązkowego, podlega karze grzywny”.

Celem podjętego w artykule badania naukowego jest analiza znamion rzeczowego wykroczenia z zakresu przedmiotu, podmiotu, strony przedmiotowej, strony podmiotowej, a nadto kwestii związanych z karą grożącą za jego popełnienie. Prócz tego wysunięte zostają konkretne uwagi oraz postulaty *de lege ferenda*.

Przedmiot ochrony

Obowiązek przekazywania egzemplarzy obowiązkowych publikacji spełnia – w dużej części przypadków – istotną rolę m.in. w stwarzaniu przez państwo

¹ T.j. Dz.U. 2018, poz. 545 (dalej: e.o.). Jak wskazuje się w piśmiennictwie: „Niezwykle ważne było wprowadzenie sankcji karnych w odniesieniu do podmiotów uchylających się od obowiązku przesyłania publikacji uprawnionym księżnicom”. M. Gomułka, *Egzemplarz obowiązkowy na przestrzeni wieków*, „Biuletyn EBIB” 2013, nr 2, http://www.ebib.pl/images/stories/numery/138/138_gomułka.pdf (22.09.2022), s. 7. Należy nadmienić, że ustawodawca wprowadza w e.o. szereg definicji legalnych, toteż przypomnieć warto, że legalnie, zgodnie § 147 ust. 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. 2016, poz. 283; dalej: techn.prawod.), jeżeli w ustawie lub innym akcie normatywnym ustalono znaczenie danego określenia w drodze definicji, w obrębie tego aktu nie wolno posługiwać się tym określeniem w innym znaczeniu.

warunków szerszej dostępności do wiedzy, dóbr kultury i nauki oraz ułatwieniu korzystania z ich dorobku². Niemniej z drugiej strony nie należy zapominać, że konkretne publikacje, w tym filmy, mogą mieć destruktywny³, negatywny wpływ na poszczególne osoby, grupy osób bądź społeczeństwo *in genere*, jeśli chodzi o różnorakie aspekty, np. moralne, rozwojowe, społeczne, wychowawcze. Toteż istotne jest zachowanie roztropności w korzystaniu (czy niekorzystaniu) z publikacji tudzież odpowiednio wprowadzenie właściwych ograniczeń czy zakazów z ich korzystania, a także wytwarzania lub rozpowszechniania.

Indywidualnym przedmiotem ochrony art. 8 ust. 1 e.o. jest – zwięźle rzecz ujmując – legalnie sprecyzowany obowiązek przekazywania przez obowiązanych określonym bibliotekom egzemplarzy obowiązkowych publikacji. W. Kotowski oraz B. Kurzępa podnoszą, że przedmiotem ochrony tego przepisu jest „obowiązek nieodpłatnego przekazywania uprawnionym bibliotekom publikacji wydawanych na terenie naszego kraju, w celu zachowania dorobku wydawniczego”⁴, a także, jak wskazuje M. Bojarski, „zabezpieczenie dopływu do wybranych bibliotek publikacji, które wydawane są przez wydawców z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej”⁵.

Podmiot

Treść przepisu, w którym ujęte zostało omawiane wykroczenie, wskazuje, że ma ono charakter indywidualny⁶. Ustawodawca określa: „kto uchyla się od obowiązku”, konkretyzując następnie ten obowiązek. W konsekwencji sprawcą omawianego wykroczenia może być wyłącznie konkretny obowiązany, tzw. gwarant⁷.

² Por. A. Burba, *Egzemplarz obowiązkowy. W stronę racjonalizacji systemu*, „Biblioteka Analiz” 2012, nr 4, s. 13. Tenże wskazuje również, że „można upatrywać oparcia obowiązujących przepisów m.in. w zasadzie wyrażonej w art. 6 ust. 2 Konstytucji RP: stwarzania przez Rzeczpospolitą warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury. Istotny jest także art. 73 Konstytucji RP zapewniający każdemu wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury. Równie doniosła jest w tym kontekście pośrednio wolność wyrażania poglądów”. Tak i szerzej: *ibidem*.

³ Godzić mogą np. w godność osoby ludzkiej.

⁴ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych* [w:] *idem*, *Wykroczenia pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2008, LEX/el., komentarz do art. 8, teza 1.

⁵ M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń*, Wrocław 1999, s. 693.

⁶ Na indywidualny charakter tego wykroczenia wskazuje także M. Bojarski (*ibidem*, s. 695).

⁷ Słusznie wskazuje J. Giezek, że „o indywidualizacji podmiotu nie decyduje indywidualna zdolność (kompetencja) do zrealizowania znamienia czasownikowego, którą niekiedy posiada ograniczony krąg osób, lecz cecha podmiotu wskazana przez ustawodawcę w typizacji czynu zabronionego”. J. Giezek [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, LEX/el., komentarz do art. 117, teza 5.

Obowiązek prawny przekazywania egzemplarzy określonych obowiązkowych publikacji spoczywa na:

1. Wydawcy, który udostępni publicznie egzemplarze publikacji na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej lub za granicą (art. 3 ust. 1 e.o.)⁸. Ustawodawca wprowadza również legalną definicję wydawcy w art. 2 ust. 1 e.o. Jest nim wedle tego przepisu osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej oraz osoba fizyczna, która prowadzi na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej działalność polegającą na publikowaniu dzieł. Domniemywa się, że wydawcą jest osoba, której nazwę lub nazwisko uwidoczniiono w tym charakterze na egzemplarzach publikacji.
2. Bezpośrednim producencie dzieła, jeżeli to dzieło jest wyprodukowane w kraju dla wydawcy zagranicznego (art. 3 ust. 2 e.o.)⁹.
3. Producencie filmu, jeżeli to dzieło (film kinowy i telewizyjny) jest wyprodukowane w kraju dla wydawcy zagranicznego (art. 6 w zw. z art. 3 ust. 2 e.o.). W stosunku do owego producenta stosować należy odpowiednio definicję ujętą w art. 2 ust. 1 e.o. (art. 6 zd. 3 e.o.). Zgodnie z tym wywieść można, że przez producenta filmu rozumieć należy osobę prawną, jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej oraz osobę fizyczną, która prowadzi na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej działalność polegającą na publikowaniu dzieł (filmów). Domniemywa się, że producentem filmu jest osoba, której nazwę lub nazwisko uwidoczniiono w tym charakterze na egzemplarzach publikacji.

W art. 2 ust. 2 e.o. ujęta została legalna definicja publikacji. Zgodnie z tym przepisem należy przez nią rozumieć dzieła zwielokrotnione dowolną techniką w celu rozpowszechnienia, a w szczególności: piśmiennicze, jak: książki, broszury, gazety, czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe, druki ulotne, afisze (pkt 1); graficzne i graficzno-piśmiennicze, jak: mapy, plakaty, plany, wykresy, tabele, rysunki, ilustracje, nuty (pkt 2); audiowizualne utrwalające dźwięk, obraz lub obraz i dźwięk, jak: płyty, taśmy, kasety, przeźrocza, mikrofilmy, mikrofiszce (pkt 3); zapisane na informatycznych nośnikach danych (pkt 4); oprogramowanie komputerowe (pkt 5).

⁸ Nie pozostaje w sprzeczności z tym postanowieniem ustawowym § 3 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 r. w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania (Dz.U. 1997, nr 29, poz. 161 ze zm.; dalej: rozp. w spr.wyk.bibl.). Zgodnie z tymi przepisami egzemplarze publikacji wyprodukowanych w całości lub częściowo za granicą dostarcza wydawca (ust. 1); egzemplarze obowiązkowe publikacji wyprodukowanych za granicą dla wydawcy polskiego w kooperacji z wydawcą zagranicznym dostarcza wydawca polski bez względu na miejsce produkcji publikacji (ust. 2).

⁹ Co również szanuje regulacja z § 3 ust. 3 rozp. w spr.wyk.bibl., który to przepis stanowi, że egzemplarze obowiązkowe publikacji wyprodukowanych w kraju wyłącznie dla wydawcy zagranicznego dostarcza bezpośredni producent.

Niemniej nie należy zapominać że odpowiedzialność penalną za wykroczenie¹⁰ ponosić może wyłącznie osoba fizyczna, czyli w przypadku wydawcy, bezpośredniego producenta dzieła czy producenta filmu – będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej – odpowiedzialność taką będzie mogła ponosić osoba działająca w jego imieniu, w której zakresie obowiązków znajduje się obowiązek prawny przekazania egzemplarzy obowiązkowych publikacji konkretnym podmiotom-bibliotekom.

Strona przedmiotowa i podmiotowa

Omawiane wykroczenie ma charakter formalny¹¹, penalizowane jest w jego przypadku samo zachowanie się sprawcy. Brak jest, przez uchylenie się od obowiązku, wymaganej zmiany w świecie zewnętrznym, tzn. zachodzi brak przekazania określonej publikacji uprawnionej bibliotece lub państwowej instytucji kultury wyspecjalizowanej w zakresie ochrony narodowego dziedzictwa kulturalnego w dziedzinie kinematografii.

Sprawca analizowanego wykroczenia nie może odpowiadać za przygotowanie, bowiem przygotowanie do jakiegokolwiek wykroczenia – *in genere* – nie jest karalne. Kodeks wykroczeń w części ogólnej nie przewiduje takiej możliwości. Usiłowanie wykroczenia, podżeganie do wykroczenia oraz pomaganie do wykroczenia z art. 8 ust. 1 e.o. również nie jest penalizowane, ponieważ ustawa o tym nie stanowi¹². Penalizowane jest wyłącznie dokonanie omawianego wykroczenia, które zostaje ujawnione w art. 8 ust. 1 e.o. wprost, a które może przybrać różnorakie formy sprawcze.

Wykroczenie uchylenia się od obowiązku przekazywania egzemplarzy obowiązkowych publikacji może zostać popełnione wyłącznie przez zaniechanie¹³; zaniechanie zrealizowania określonego w przepisie art. 8 ust. 1 e.o. obowiązku, który z kolei doprecyzowany zostaje przez ustawę i wykonujące jej postanowienia rozporządzenie.

Artykuł 5 e.o. stanowi *verba legis*, że:

- Bibliotecz Narodowej w Warszawie i Bibliotecz Jagiellońskiej w Krakowie przekazuje się po dwa egzemplarze obowiązkowe (ust. 1),

¹⁰ Na istnienie odpowiedzialności penalnej związanej z popełnieniem rzeczonyego wykroczenia wskazuje także G. Wierczyński, podnosząc: „W każdym razie wydawcy poszczególnych dzienników urzędowych powinni poinformować zainteresowane biblioteki o przyjętych zasadach realizacji omawianych obowiązków, żeby nie narażać się na odpowiedzialność karną przewidzianą w art. 8 powołanej ustawy”. G. Wierczyński, *Polska reforma ogłaszania prawa*, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 5, s. 33.

¹¹ Tak również: W. Kotowski, B. Kurzępa, *Komentarz do niektórych...*, komentarz do art. 8, teza 9; M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, s. 695.

¹² Zob. art. 11 § 2 oraz art. 14 § 1 k.w.

¹³ Por. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, s. 693.

- Biblioteczce Sejmowej w Warszawie przekazuje się po jednym egzemplarzu obowiązkowym dzienników urzędowych organów administracji rządowej (ust. 2),
- pozostałym bibliotekom uprawnionym przekazuje się po jednym egzemplarzu obowiązkowym (ust. 3).

Obowiązek ten, czyli *in specie* obowiązek nieodpłatnego przekazania uprawnionym bibliotekom liczby egzemplarzy publikacji (ujęty w art. 5 ust. 1–3 e.o.), spoczywa na wydawcy, który udostępnia publicznie egzemplarze publikacji na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej lub za granicą, bądź odpowiednio na bezpośrednim producencie dzieła wyprodukowanego w kraju dla wydawcy zagranicznego, na co wskazuje art. 3 ust. 1 i 2 e.o.¹⁴ Zgodnie z art. 3 ust. 3 e.o. są oni obowiązani do przekazywania uprawnionym bibliotekom egzemplarzy obowiązkowych:

- kolejnych wydań tego samego dzieła (pkt 1),
- poszczególnych mutacji gazet i czasopism, w tym również poszczególnych wersji językowych (pkt 2),
- wydań bibliofilskich (pkt 3),
- reprintów dzieł wcześniej już publikowanych (pkt 4),
- dzieł, które pierwotnie nie były publicznie udostępniane, w tym takich, które utraciły charakter tajny lub poufny (pkt 5).

Nadto na producencie filmu spoczywa obowiązek przekazania po jednym egzemplarzu kopii filmu kinowego i telewizyjnego państwowej instytucji kultury wyspecjalizowanej w zakresie ochrony narodowego dziedzictwa kulturalnego w dziedzinie kinematografii, o której mowa w art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii¹⁵, co wynika z art. 6 zd. 1 i 2 e.o.¹⁶ W przypadku tym – zgodnie z art. 6 zd. 3 e.o. – przepisy art. 2 ust. 1 oraz art. 3 ust. 2 i 4 e.o. stosuje się odpowiednio. Niemniej wskazany art. 28 ust. 1 nie wyszczególnia nominalnie, o jaką instytucję chodzi. Czyni to § 2 ust. 4 (w zw. z § 1) załącznika Statut Filmoteki Narodowej – Instytutu Audiowizualnego do zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 maja 2017 r. w sprawie nadania statutu Filmotece Narodowej – Instytutowi Audiowizualnemu¹⁷, określając, że Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny pełni funkcję wyspecjalizowanej instytucji w zakresie ochrony narodowego dziedzictwa kulturalnego w dziedzinie kinematografii, o której mowa w art. 28 ust. 1 ustawy o kinematografii.

¹⁴ Obowiązek, o którym mowa w art. 3 ust. 2 e.o. – zgodnie z którym obowiązkowi, o którym mowa w art. 3 ust. 1 e.o., podlega również bezpośredni producent dzieła wyprodukowanego w kraju dla wydawcy zagranicznego – spoczywa również odpowiednio na producencie filmu, który z kolei jest obowiązany do przekazywania egzemplarzy kopii filmu kinowego i telewizyjnego państwowej instytucji kultury wyspecjalizowanej w zakresie ochrony narodowego dziedzictwa kulturalnego w dziedzinie kinematografii, co również i szerzej precyzuje art. 6 e.o. W związku z tym art. 3 ust. 3 e.o. ma także – co oczywiste – odpowiednie zastosowanie i do rzeczzonego producenta filmu.

¹⁵ Dz.U. 2016, poz. 438; 2017, poz. 961.

¹⁶ Dalej artykuł ten stanowi, że obowiązek ten ciąży na producencie filmu (art. 6 zd. 2 e.o.).

¹⁷ Dz.Urz. MKiDN 2017, poz. 32 ze zm.

Zgodnie z art. 3 ust. 4 e.o. jeżeli to samo dzieło wydawca – tudzież producent filmu, bowiem art. 3 ust. 4 e.o. stosuje się do jego obowiązku przekazywania egzemplarzy kopii filmu kinowego i telewizyjnego z art. 6 e.o. odpowiednio – publikuje w różnych standardach edytorskich, obowiązek przekazania egzemplarzy obowiązkowych odnosi się do standardu najwyższego (art. 3 ust. 4 w zw. z art. 6 e.o.).

Artykuł 4 e.o. przewiduje wyjątki od obowiązku przekazywania egzemplarzy obowiązkowych. Zgodnie z tym przepisem osoby, o których mowa w art. 3 ust. 1 i 2 e.o., nie są obowiązane do przekazywania egzemplarzy obowiązkowych:

- druków przeznaczonych wyłącznie do użytku służbowego organów administracji państwowej, organów samorządu terytorialnego, wojska oraz do użytku wewnętrznego organizacji politycznych, społecznych i innych, jeżeli takie przeznaczenie zostało określone przed wykonaniem druku (pkt 1),
- papierów i znaków wartościowych (pkt 2),
- druków artystycznych o charakterze oryginału (pkt 3),
- druków, zapisów utrwalających dźwięk, obraz lub obraz i dźwięk, dokonywanych na dowolnym nośniku lub dowolną techniką, przeznaczonych do użytku osobistego (pkt 4),
- formularzy, biletów, etykiet i opakowań (pkt 5).

Nadto w art. 4 ust. 2 e.o. ustawodawca przewidział możliwość, aby Minister Kultury i Sztuki mógł w drodze rozporządzenia wyłączyć z obowiązku przekazywania egzemplarzy obowiązkowych także inne rodzaje dzieł niż określone w art. 4 ust. 1 e.o. Wyłączenie takie zostało praktycznie zastosowane w obowiązującym rozporządzeniu, wydanym na podstawie nie art. 4 ust. 2 e.o., lecz art. 3 ust. 5 e.o.¹⁸ Na podstawie rzeczonego art. 3 ust. 5 e.o. wydane zostało rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 r. w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania¹⁹. Określa ono szczegółowe zasady, wedle których i jakim odbiorcom przekazuje się obowiązkowe egzemplarze biblioteczne, a także jaki rodzaj i jaka liczba publikacji powinna być przekazana konkretnemu odbiorcy²⁰.

Ustawodawca w § 2 rozp. w spr.wyk.bibl. wskazuje na konkretne terminy, w których należy przekazać egzemplarze obowiązkowe publikacji. Wydawca jest zobowiązany przekazać egzemplarze obowiązkowe Bibliotece Narodowej w ciągu 5 dni, a pozostałym bibliotekom w ciągu 14 dni od momentu zakończenia

¹⁸ Przepis ten stanowi wprost, że Minister Kultury i Sztuki określi w drodze rozporządzenia, w zakresie niezbędnym do zachowania dorobku wydawniczego, wykaz bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasady i tryb ich przekazywania.

¹⁹ Dz.U. 1997, nr 29, poz. 161 ze zm.

²⁰ Zob. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, s. 695.

procesu produkcji publikacji (ust. 1). Producent filmu kinowego i telewizyjnego zobowiązany jest przekazać Filmotece Narodowej egzemplarz kopii filmu w ciągu 14 dni od momentu zakończenia procesu produkcji filmu (ust. 2).

Ut in detail, na co wskazuje § 1 rozp. w spr.wyk.bibl., w dołączonym do niego załączniku nr 1 wymienionych jest siedemnaście bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych (oczywiście nie należy tu też zapominać o wyłączeniach wynikających z art. 4 ust. 1 e.o.) oraz liczba tych egzemplarzy. Zgodnie z tym rozporządzeniem:

- Biblioteka Narodowa winna otrzymywać wszystkie publikacje z wyjątkiem kopii filmu kinowego i telewizyjnego²¹,
- Biblioteka Jagiellońska winna otrzymywać wszystkie publikacje z wyjątkiem globusów, publikacji brajlowskich, kopii filmu kinowego i telewizyjnego²²,
- Biblioteka Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi, Biblioteka Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, Biblioteka Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie, Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu, Biblioteka Śląska w Katowicach, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Książnica Pomorska w Szczecinie, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego, Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Białymstoku winny otrzymywać wszystkie publikacje z wyjątkiem dokumentów audiowizualnych, publikacji zapisanych na nośnikach elektronicznych, publikacji polskich placówek za granicą, publikacji wydrukowanych w Polsce na zlecenie zagranicznego wydawcy, publikacji w nakładzie do 100 egz. (z wyłączeniem dzienników urzędowych organów administracji rządowej), oprogramowania komputerowego, globusów, publikacji brajlowskich, kopii filmu kinowego i telewizyjnego²³,

²¹ W rodzaju publikacji i liczbie egzemplarzy: a) dzienniki urzędowe organów administracji rządowej – 2; b) dokumenty audiowizualne – 2; c) publikacje zapisane na nośnikach elektronicznych – 2; d) publikacje polskich placówek za granicą (należą do nich przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne, placówki naukowe, kulturalne, handlowe itp.) – 2; e) publikacje wydrukowane w Polsce na zlecenie zagranicznego wydawcy – 1; f) oprogramowania komputerowe – 1; g) globusy – 1; h) publikacje brajlowskie – 1; i) pozostałe publikacje obowiązkowe – 2. Wyjątkowo, jeżeli nakład wyżej wymienionych publikacji wynosi do 100 egz. – 1 (z wyjątkiem dzienników urzędowych organów administracji rządowej).

²² W rodzaju publikacji i liczbie egzemplarzy: a) dzienniki urzędowe organów administracji rządowej – 2; b) dokumenty audiowizualne – 2; c) publikacje zapisane na nośnikach elektronicznych – 2; d) publikacje polskich placówek za granicą (należą do nich przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne, placówki naukowe, kulturalne, handlowe itp.) – 2; e) publikacje wydrukowane w Polsce na zlecenie zagranicznego wydawcy – 1; f) oprogramowania komputerowe – 1; g) pozostałe publikacje obowiązkowe – 2. Wyjątkowo, jeżeli nakład wyżej wymienionych publikacji wynosi do 100 egz. – 1 (z wyjątkiem dzienników urzędowych organów administracji rządowej).

²³ W rodzaju publikacji i liczbie egzemplarzy: a) dzienniki urzędowe organów administracji rządowej – 1; b) pozostałe publikacje obowiązkowe – 1.

- Biblioteka Sejmowa w Warszawie winna otrzymywać dzienniki urzędowe organów administracji rządowej²⁴,
- Filtoteka Narodowa winna otrzymywać kopie filmu kinowego i telewizyjnego²⁵.

Ustawodawca używa w art. 8 ust. 1 e.o. wyrażenia *uchyla się* odnoszącego się do omawianego obowiązku. *Uchylić się* oznacza w znaczeniu słownikowym – nie biorąc pod uwagę znaczeń dawnych czy uchylania związanego z częściowym otwarciem czegoś lub usuwania się spod zasięgu uderzeń, razów, ciosów tudzież unikania ich, pochylając się, kłaniając się itp., bowiem w sposób oczywisty nie odnoszą się one do analizowanego zagadnienia – „uniknąć jakiegoś obowiązku”²⁶; „uniknąć czegoś; wymigiwać się od czegoś”²⁷; „rozmyślnie nie popełnić czegoś”²⁸; „nie zgadzać się na zrobienie czegoś pod jakimś pretekstem” (odnośnie: od obowiązków)²⁹; „starać nie uniknąć czego, wzbraniać się przed wykonaniem czego, braniem w czym udziału; wymawiać się od czego”³⁰. Z literalnego rozumienia wyrażenia *uchylić się* wyłania się wrażenie wskazujące na występowanie umyślności, zamiaru w jego aspekcie; jak bowiem podnosi Sąd Najwyższy: „W pojęciu «uchyla się» zawarty jest zawsze negatywny stosunek psychiczny osoby zobowiązanej do świadczenia – sprawca obowiązku tego nie wypełnia, gdyż go wypełnić nie chce lub lekceważy ten obowiązek. Musi to więc być zachowanie umyślne, w którym wyraża się szczególne nastawienie psychiczne sprawcy (element subiektywny), a z drugiej strony – stan uchylania się trwający przez określony dłuższy czas (element obiektywny)”³¹; tudzież: „W pojęciu «uchyla się» mieści się negatywny stosunek psychiczny osoby zobowiązanej do wykonania nałożonego na nią obowiązku, który sprawia, że mimo obiektywnej możliwości jego wykonania, sprawca obowiązku tego nie wypełnia, gdyż wypełnić go nie chce lub też zlekceważył obowiązek”³²; także: „Uchylanie się od obowiązku (...) zachodzi wtedy, gdy zobowiązany mając obiektywną możliwość wykonania tego obowiązku, nie dopełnia go ze złej woli”³³. Konkludując,

²⁴ W liczbie egzemplarzy: 1.

²⁵ W liczbie egzemplarzy: 1.

²⁶ *Wielki słownik współczesnej polszczyzny*, t. 43, red. H. Zgólkowa, Poznań 2003, s. 463.

²⁷ *Współczesny słownik języka polskiego*, t. II, red. B. Dunaj, Warszawa 2007, s. 1893.

²⁸ *Słownik języka polskiego PWN*, t. II, red. L. Drabik, E. Sobol, Warszawa 2007, s. 416.

²⁹ *Wielki słownik języka polskiego*, red. P. Źmigrodzki, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/40776/uchylac-sie/5098196/od-obowiazkow> (16.09.2022).

³⁰ *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1997, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/uchylac;5510239.html> (16.09.2022).

³¹ Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2017 r., sygn. II KK 211/17, LEX nr 2417590.

³² Postanowienie SN z dnia 17 kwietnia 1996 r., sygn. II KRN 204/96, LEX nr 26252. Kontynuując myśl, SN wskazuje: „nałożony wyrokiem. Ten negatywny stosunek winien być wykazany stosownymi dowodami”.

³³ Uchwała SN – całej izby SN, Izba Karna – z dnia 9 czerwca 1976 r., sygn. VI KZP 13/75, LEX nr 19141. Oryginalnie SN odnosi się w tejże wypowiedzi do obowiązku alimentacyjnego (stąd w miejsce (...) w tekście oryginalnym: „łożenia na utrzymanie osoby uprawnionej do alimentacji”).

przytoczyć można myśl Z. Siwika: „Uchylenie się oznacza umyślne niewykonanie tego, co się powinno i może wykonywać”³⁴.

Znamię czasownikowe *uchyla się* wskazuje na fakt, że omawiane wykroczenie nie sposób zrealizować nieumyślnie (gdy brak jest po stronie sprawcy zamiaru), czy to w formie lekkomyślności, czy niedbalstwa. Toteż sprawca może popełnić je wyłącznie w zamiarze. Zamiar ten może mieć charakter bezpośredni, a także – wydaje się – ewentualny. Niemniej w doktrynie wskazuje się także odmiennie, że omawiane wykroczenie można „popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie”³⁵. Twierdzenie to nie wydaje się jednak trafne.

Sankcja

Sankcja ujęta w art. 8 ust. 1 e.o. określa rodzaj kary, której podlega sprawca. Nie wskazuje ona wprost na to, czy czyn ten kwalifikować należy jako wykroczenie, czy jako przestępstwo, jednak w przepisie art. 8 ust. 2 e.o. ustawodawca wypowiada się wprost, że orzekanie w sprawach określonych w ust. 1 następuje w trybie przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Przesądza to o kwalifikowaniu tego czynu jako wykroczenia³⁶. Wedle § 81 techn.prawod. jeżeli na podstawie sankcji karnej określonej w przepisie karnym nie da się ustalić, czy dany czyn zabroniony jest przestępstwem, czy wykroczeniem, na końcu przepisów karnych zamieszcza się przepis określający tryb orzekania w sprawach o ten czyn i nadaje mu się brzmienie: „Orzekanie w sprawach o czyny, o których mowa w art. ..., następuje w trybie przepisów Kodeksu postępowania ...”. Co prawda ustawodawca w art. 8 ust. 2 nie odzwierciedla w pełni zalecanej w przytoczonym powyżej paragrafie formalnej metody zapisu, jednak takie jego – *de lege lata* – ujęcie oddaje jej sens i cel.

W przypadku wykroczenia z art. 8 ust. 1 e.o., tak samo jak do innych wykroczeń pozakodeksowych, tzn. ujętych w innych niżli k.w. ustawach, tak i do omawianego wykroczenia stosuje się przepisy części ogólnej k.w., o ile ustawy te nie zawierają przepisów odmiennych³⁷.

³⁴ Z. Siwik [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006, LEX/el., komentarz do art. 209, teza 5. W. Kotowski oraz B. Kurzępa podnoszą, że w przypadku omawianego przepisu „*uchylanie się* należy tłumaczyć jako unikanie, zaniechanie, niewykonanie ustawowo nałożonego obowiązku”. W. Kotowski, B. Kurzępa, *op.cit.*, komentarz do art. 8, teza 2.

³⁵ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Komentarz do niektórych...*, komentarz do art. 8, teza 9; M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym...*, s. 696.

³⁶ J. Gomoliszek wskazuje: „Za uchylenie się od obowiązku przekazywania egzemplarzy obowiązkowych grozi kara grzywny, bowiem zachowanie takie uznano za wykroczenie”. J. Gomoliszek, *Idea oraz prawne i faktyczne uwarunkowania funkcjonowania obowiązkowego egzemplarza bibliotecznego w Polsce*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2018, nr 4, s. 228.

³⁷ Zob. art. 48 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2021, poz. 2008 ze zm.), dalej: k.w..

Ustawodawca ujmuje karę grożącą sprawcy omawianego wykroczenia w trzech słowach *podlega karze grzywny*³⁸. Grzywna ta, zgodnie z art. 24 § 1 k.w., może zostać wymierzona w wysokości od 20 do 5000 złotych.

W szczególnych sytuacjach w zastępstwie grzywny może być zastosowana:

- praca społecznie użyteczna; jeżeli egzekucja grzywny okazała się bezskuteczna lub z okoliczności sprawy wynika, że byłaby ona bezskuteczna, sąd może zamienić grzywnę na pracę społecznie użyteczną, określając czas jej trwania
 - praca społecznie użyteczna trwa najkrócej tydzień, najdłużej 2 miesiące (art. 25 § 1 zd 1 i 2 k.w.),
- zastępcza kara aresztu³⁹; w razie gdy egzekucja grzywny okazała się bezskuteczna lub z okoliczności sprawy wynika, że byłaby ona bezskuteczna, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary aresztu, gdy ukarany oświadczy, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej zamienionej na podstawie art. 25 § 1 k.w. albo uchyla się od jej wykonania (art. 25 § 2 pkt 1 k.w.), lub zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną jest niemożliwa lub niecelowa (art. 25 § 2 pkt 2 k.w.).

Sprawca może być uwolniony w każdym czasie od zastępczej kary aresztu lub wykonywania pracy społecznie użytecznej przez wpłacenie kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia (art. 27 § 1 k.w.). Natomiast jeżeli grzywna została uiszczona w części, karę zastępczą zmniejsza się w sposób odpowiadający stosunkowi kwoty zapłaconej w wysokości grzywny (art. 27 § 2 k.w.).

W sytuacjach szczególnych orzec można środek karny podania orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególny sposób. Zgodnie z art. 31 § 1 k.w. podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególny sposób orzeka się wtedy, gdy może to mieć znaczenie wychowawcze. Ten środek karny polega na ogłoszeniu orzeczenia w zakładzie pracy, uczelni, miejscu zamieszkania ukaranego, innym właściwym miejscu lub w inny stosowny sposób, a ogłoszenie może nastąpić na koszt ukaranego (art. 31 § 2 k.w.).

³⁸ „Kto uchyla się od obowiązku przekazywania egzemplarza obowiązkowego podlega karze grzywny” – jak również wskazuje: R. Dulian, *Egzemplarz obowiązkowy*, „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2007, nr 1–2, s. 130. Jak podnosi E. Dąbrowska: „Zgodnie z wcześniejszymi postulatami (...) wprowadzono karę grzywny dla uchylających się wydawców”. E. Dąbrowska, *Polemika wokół egzemplarza obowiązkowego w latach 1989–2009*, „Biblioteka” 2012, s. 149.

³⁹ Zarządzając wykonanie zastępczej kary aresztu, sąd przyjmuje, że jeden dzień zastępczej kary aresztu jest równoważny grzywnie od 20 do 150 złotych; kara zastępcza nie może przekroczyć 30 dni aresztu (art. 25 § 3 k.w.). Zastępczej kary aresztu nie można wymierzyć, jeżeli warunki osobiste sprawcy uniemożliwiają odbycie tej kary (art. 26 k.w.). Słusznie wskazuje się w doktrynie: „Niemożność odbycia tej kary należy rozumieć szeroko: kalectwo, ciężki stan zdrowia, konieczność opieki nad ciężko chorym członkiem rodziny. Ograniczenia w orzekaniu tej kary są wyrazem humanitaryzmu polskiego prawa karnego”. T. Bojarski, J. Piórkowska-Flieger [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, red. T. Bojarski, LEX/el. 2022, komentarz do art. 26, teza 1.

Wnioski i uwagi

Wykroczenie uchylenia się od obowiązku przekazania egzemplarzy obowiązkowych publikacji ujęte zostało w art. 8 ust. 1 e.o. Jest ono środkiem szeroko pojętej represji karnej w stosunku do obowiązanych-gwarantów, którzy uchylają się od tego legalnego zobowiązania. W literaturze zauważa się m.in.: „Obowiązek bezpłatnego przekazywania swoich publikacji przez niektórych wydawców jest ignorowany bądź spełniany niechętnie jako obciążenie finansowe dla wydawnictwa, dodatkowy podatek. Z kolei bibliotekarze zajmujący się egzemplarzem obowiązkowym wciąż prowadzą negocjacje zmierzające do ściągnięcia przysługujących bibliotece pozycji, niejednokrotnie z tymi samymi wydawcami, wysłuchując często różnych zarzutów, pretensji i insynuacji, zaś osoby korzystające z biblioteki posądzają ją o nieudolność w gromadzeniu zbiorów, nie mogąc znaleźć poszukiwanych przez siebie materiałów”⁴⁰. Zapewne przepis art. 8 ust. 1 e.o. oddziaływa na efektywność spełniania omawianego obowiązku przez obowiązanych chociażby poprzez samo zagrożenie poniesienia możliwej dolegliwości – kary.

Publikacje czy filmy deprawujące – społecznie szkodliwe i godzące w godność człowieka⁴¹ (np. pornograficzne) – nie powinny być przedmiotem omawianego obowiązku; *in primis* powinny być objęte państwowym zakazem wytwarzania i rozpowszechniania. Po uwzględnieniu tego istotne byłoby:

1. Dokonanie zmiany w załączniku nr 1 do rozp. w spr.wyk.bibl. w kontekście rewizji wolumenu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych publikacji. Istotne z punktu widzenia poszerzenia dostępu do dóbr kultury i nauki oraz ułatwienia korzystania z ich dorobku byłoby – jednocześnie przy nieobciążaniu nadmiernie obowiązanych – aby egzemplarze obowiązkowe publikacji otrzymywała (na podobnych zasadach jak np. Biblioteka Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, Książnica Pomorska w Szczecinie, Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego) także określona biblioteka (np. uniwersytecka) w miejscowości, w której funkcjonuje uniwersytet⁴², a w której brak jest uprawnionej biblioteki do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego publikacji (jak Częstochowa, Rzeszów, Siedlce *etc.*).

⁴⁰ Tak i szerzej: E. Dąbrowska, *Egzemplarz obowiązkowy w Bibliotece Jagiellońskiej – historia i stan obecny*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 2010, s. 180.

⁴¹ Zob. odnośnie do kwestii wolności słowa i jej granic: J. Krajczyński, *Granice wolności słowa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 2003, nr 1–2, s. 137–138 i 116–136.

⁴² Rozumiany tak, jak określa to art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2022, poz. 574 ze zm.): wyraz *uniwersytet* jest zastrzeżony dla nazwy uczelni akademickiej posiadającej kategorię naukową A+, A albo B+ w co najmniej sześciu dyscyplinach naukowych lub artystycznych, zawierających się w co najmniej trzech dziedzinach nauki lub sztuki.

2. Uwzględnienie odpowiedniego refundowania przez państwo kosztów (w tym przede wszystkim wartości przekazanych publikacji⁴³), jakie ponosi obowiązany w związku z przekazaniem egzemplarzy obowiązkowych publikacji uprawnionemu, co – *de lege ferenda* – powinno ulec zmianie. Wówczas obowiązek przekazania utraciłby charakter swego rodzaju nieodpłatnej daniny.

Bibliografia

- Bojarski M. [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Przewodnik po pozakodeksowym prawie wykroczeń*, Wrocław 1999.
- Bojarski T., Piórkowska-Flieger J. [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, red. T. Bojarski, LEX/el. 2022.
- Burba A., *Egzemplarz obowiązkowy. W stronę racjonalizacji systemu*, „Biblioteka Analiz” 2012, nr 4.
- Dąbrowska E., *Egzemplarz obowiązkowy w Bibliotece Jagiellońskiej – historia i stan obecny*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 2010.
- Dąbrowska E., *Polemika wokół egzemplarza obowiązkowego w latach 1989–2009*, „Biblioteka” 2012.
- Dulian R., *Egzemplarz obowiązkowy*, „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2007, nr 1–2.
- Giezek J. [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, LEX/el.
- Gomoliszek J., *Idea oraz prawne i faktyczne uwarunkowania funkcjonowania obowiązkowego egzemplarza bibliotecznego w Polsce*, „Studia Prawnoustrojowe” 2018, nr 4.
- Gomułka M., *Egzemplarz obowiązkowy na przestrzeni wieków*, „Biuletyn EBIB” 2013, nr 2.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o obowiązkowych egzemplarzach bibliecznych* [w:] W. Kotowski, B. Kurzępa, *Wykroczenia pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2008, LEX/el.
- Krajczyński J., *Granice wolności słowa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 2003, nr 1–2.
- Siwik Z. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006, LEX/el.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1997, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/uchylac;5510239.html> (16.09.2022).
- Słownik języka polskiego PWN*, t. II, red. L. Drabik, E. Sobol, Warszawa 2007.
- Wielki słownik języka polskiego*, red. P. Żmigrodzki, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/40776/uchylac-sie/5098196/od-obowiazkow> (16.09.2022).
- Wielki słownik współczesnej polszczyzny*, t. 43, red. H. Zgólkowa, Poznań 2003.
- Wierczyński G., *Polska reforma ogłaszania prawa*, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 5.
- Współczesny słownik języka polskiego*, t. II, red. B. Dunaj, Warszawa 2007.

Streszczenie

W artykule podjęto kwestię znamion, a nadto kary grożącej za popełnienie pozakodeksowego wykroczenia uchylenia się od obowiązku przekazania egzemplarzy obowiązkowych publikacji, ujętego w art. 8 ust. 1 ustawy o obowiązkowych egzemplarzach bibliecznych. Naukowa narracja

⁴³ Choć istnieje określone art. 7 e.o. zwolnienie od opłat pocztowych przesyłek zawierających egzemplarze obowiązkowe publikacji. Zob. szerzej M. Gomułka, *Egzemplarz obowiązkowy...*, s. 7 i 8.

wiedzie przez zagadnienia sankcji, przedmiotu ochrony, podmiotu, strony przedmiotowej i strony podmiotowej. We wnioskach wysunięte zostały konkretne postulaty *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: egzemplarze obowiązkowe, wykroczenie nieprzekazania egzemplarzy obowiązkowych

AN OFFENSE OF AVOIDING FROM THE OBLIGATION OF DELIVER COPIES OF OBLIGATORY PUBLICATIONS

Summary

In the article is raised the issue of: the signs-marks, and furthermore the sanction threatening for committing an beyond code offense of avoiding from the obligation of deliver copies of compulsory publications , as provided for in art. 8 (1) of the Act on compulsory library copies. The scientific narration goes through the issues of sanction, the subject of protection, the object, the objective side and the subjective side. In the proposals, the concrete *de lege ferenda* postulates are puting forward.

Keywords: compulsory copies, infringement of failure to submit compulsory copies